

בחירת ירושלים

1. מדרש תנחומא (בובר) פרשת קדושים סימן י

כשם שהטיבור הזה נתון באמצע האיש, כך ארץ ישראל טיבורה של עולם, שנאמר יושבי על טבור הארץ (יחזקאל לח יב), ארץ ישראל יושבת באמצעיתו של עולם, וירושלים באמצע ארץ ישראל, ובית המקדש באמצע ירושלים, וההיכל באמצע בית המקדש, והארון באמצע ההיכל, והאבן שתיה לפני ההיכל, שממנה הושתת העולם.

2. ספר החינוך מצוה צה

ומעתה בהיות הנחת דעתינו על זה בענין מצוותיו ברוך הוא, תחייב אותנו לאמר כי בנין בית לשם יתברך, ועשותינו בה תפלות וקרבות אליו, הכל להכין הלבבות לעבודתו יתעלה, לא מהיותו צריך לשבת בין אנשים ולבוא בצל קורותם, ואם ארזי לבנון יבנוהו או ברותים, כי השמים ושמי השמים לא יכללוהו, וברוחו יעמודו, אף כי הבית אשר בנו בני האדם צריך כבודו חלילה, הלא ידועים הדברים וברורים שהכל להכשר גופותינו, כי הגופות יוכשרו על ידי הפעולות, וברבות הפעולות הטובות ורוב התמדתן מחשבות הלב מטהרות מתלבנות מזדקקות. והשם חפץ בטובתן של בריות כמו שאמרנו, ועל כן ציונו לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות, לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם אליו בו, והוא ברוך הוא בחר אותו המקום והכינו אל הטובה לבני אדם, אולי מהיותו אמצעות העולם בכיוון, והאמצעות נבחר מן הקצוות, או מן הטעם שיהיה ברוך הוא היודע. ומתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיה לנו שם יעלה שכלינו אל הדבקות עם השכל העליוני, ועל דרך הפשט על הצד הזה נפרש שריית השכינה במקום ההוא

3. תלמוד בבלי מסכת זבחים דף קיב עמוד ב

עד שלא הוקם המשכן - היו הבמות מותרות, ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן - נאסרו הבמות, ועבודה בכהנים; קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים בכל מחנה ישראל. באו לגלגל הותרו הבמות; קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים בכל מקום. באו לשילה נאסרו הבמות, ולא היה שם תקרה, אלא בית אבנים בלבד מלמטן והיריעות מלמעלן, והיא היתה מנוחה; קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה. באו לנוב וגבעון הותרו הבמות; קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, וקדשים קלים בכל ערי ישראל. באו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להן היתר, והיא היתה נחלה;

4. בראשית רבה (וילנא) פרשת חיי שרה פרשה נט

ירושלים אורו של עולם שנאמר (ישעיהו ס) והלכו גוים לאורך ומי הוא אורה של ירושלים הקדוש ברוך הוא דכתיב והיה לך ה' לאור עולם.

5. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק ב פסוק ז

(ז) וברא יי אלהים ית אדם בתרין יצרין ודבר עפרא מאתר בית מקדשא ומארבעת רוחי עלמא ופתכא מכל מימי עלמא

6. רש"י בראשית פרק ב פסוק ז

עפר מן האדמה - צבר עפרו מכלס האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ כא) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד:

7. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ה עמוד א

הכי אמר רבי יוחנן: אמר הקדוש ברוך הוא לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה. ומי איכא ירושלים למעלה? - אין, דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו

8. שמואל ב פרק כד

(יח) ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם ליקוק מזבח בגרן ארניה ארונה היבסי:

(יט) ויעל דוד כדבר גד כאשר צוה יקוק:

(כ) וישקף ארונה וירא את המלך ואת עבדיו עברים עליו ויצא ארונה וישתחו למלך אפיו ארצה:

(כא) ויאמר ארונה מדוע בא אדני המלך אל עבדו ויאמר דוד לקנות מעמך את הגרן לבנות מזבח ליקוק ותעצר המגפה מעל העם:

9. בראשית פרק כב פסוק ב

ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך:

10. דברי הימים ב פרק ג פסוק א

ויחל שלמה לבנות את בית יקוק בירושלם בהר המוריה אשר נראה לדויד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי:

11. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב

הלכה א- המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדויד אביו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי.

הלכה ב- ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא

אולם יש בחינה עליונה. מוז, והיא מסירות הנפש הרחנית. כי הרי הכיר אברהם שבקיימו צווי זה יבטל ויסתור במו ידיו את כל מה שפעל בשטח הרחני בחייו. הוא גייר גרים והראה להם לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, לימד מדת החסד, ולחם נגד עבודת האלילים שדרשה הקרבת בני אדם. ועכשיו הוא בעצמו נצטווה כביכול במעשה מעין זה, — הלא בזה הוא סותר את הבנין הנפלא אשר בנה במשך קל"ו שנות פעולתו! אך הוא בתמימותו הגדולה לא שם לבו לזאת, כי רק חפץ אחד היה לו — לקיים רצון הבורא ית', וכיון שנתגלה לו בלי שום ספק שכך הוא רצונו ית' לא התחשב כלל בדברים אחרים.

12. מכתב מאליהו ח' ב

13. רש"י בראשית פרק כב פסוק יב

כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרת לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה:

14. [רבינו] בחיי בראשית פרק כב פסוק א

אבל בענין זה של העקדה הראה אברהם תוקף אהבתו בשם יתברך שהיתה חזקה ועזה, אין להעריך אותה עם שלשה חלקים הנזכרים ואין לדמותה למי שמסור עצמו למיתה בשביל אוהבו או בשביל אדונו, כי ראוי היה אברהם אילו היו לו מאה גופין למסור את כולם למיתה על יצחק, אבל פעולה זו לא היתה כשאר הפעולות, והנסיין הזה לא היה כשאר הנסיונות, אין הטבע יכול לסובלו, ואין הכח המדמה יכול לחשבו: שיהיה אדם עקר וזקן בן מאה שנה, ולו עושר ונכסים וכבוד, והיה מתאוה לבן בתכלית התאוה, והיה לו בן אחר היאוש, היה ראוי לחשב תוקף האהבה החזקה לבן ההוא, ותכפל האהבה יותר ויותר לסוף שנה ממה שהיה בן שמונה ימים, ותכפל לחמש ועשר שנים יותר ממה שהיה בהיותו בן שנה שכבר הוא מגודל ומבחין בין טוב לרע, ותכפל האהבה בהיותו קרוב לארבעים שנה, הוא הוא הזמן ששכלו של אדם עומד על השלמות, וזהו יצחק שהיה בן ל"ז שנה בזמן העקדה, ותכפל יותר ויותר כשיצוה לשחוט הבן הזה הוא בעצמו בידיו, והאהבה הזאת אין דבר בעולם ראוי לעברה, ואברהם מתוך שהיה שלם באמונה עם היות הפלגת אהבתו אל יצחק, הכיר כי ראוי שתתגבר אהבת ה' יתברך על אהבת יצחק, ולחזק כח הפלגת האהבה החזקה הזאת שהיתה לו לאברהם בשם יתברך היתה נקלה בעיניו אהבת יצחק ובקש לשחטו אחר שלשה ימים שנאמר לו הדבר, כי אילו יעשה כן בפתע פתאום במקומו היתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשהיה אחר מהלך שלשה ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה, והוא שאמרו בבראשית רבה: (תנחומא וירא כב) למה ביום שלישי ולא ביום ראשון ולא ביום שני, שלא יהו אומות העולם אומרים הממו ערבבו והלך לשחוט את בנו. על כן עשה הפעולה ההיא ממש בידים ועמה נבחן במדת היראה ובמדת האהבה, יראה לא ליראת עונש, ואהבה לא לתוחלת גמול, כלומר על מנת לקבל פרס כי זאת לא תהיה אהבה גמורה, שהרי יש שותה המשקה המר מדעתו שיועיל לו באחרית, וזה שאמר: עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה.

15. נפש הרב עמ' ש-שא

הפטרות בהר: (ירמיי לב, ז) הנה חנמאל בן שלם דודך בא אליך לאמר, הנה לך את שדי אשר בענתות... ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר

ד'...ואדע כי דבר ד' הוא, ואקנה את השדה וכו', ואכתוב בספר ואחתום, ואעד עדים וכו', ואקח את ספר המקנה את החתום... ואת הגלוי. (ורבותינו פירשו לענין גט פשוט ומקושר בבבא בתרא, פרש"י.)
 ואתן את הספר המקנה אל ברוך בן נריה וכו'. ואתפלל אל ד' אחרי תתי את ספר המקנה אל ברוך בן נריה לאמר, אהה ד' אלקים הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרועך הנטויה, לא יפלא ממך כל דבר וכו', הנה הסוללות באו העיר ללכדה, והעיר נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה וכו', ואתה אמרת אלי ד' אלקים קנה לך השדה בכסף והעד עדים, והעיר נתנה ביד הכשדים. ויהי דבר ד' אל ירמיהו לאמר, הנה אני ד' אלקי כל בשר, הממני יפלא כל דבר וכו', שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום, והעד עדים בארץ בנימין ובסביבי ירושלים ובערי יהודה ובערי ההר וכו', כי אשיב את שבותם נאום ד'. חזיין שמתחילה עשה ירמיה הנביא את אשר נצטוה, לקנות השדה מאת חנמאל, אעפ"י שפעולה זו היתה לגמרי כנגד השכל, ורק אח"כ התפלל אל ד' שישביר לו על טעמו של הציווי התמוה שזה עתה קיים. וכזה מצינו גם באברהם אבינו שנצטוה על העקידה, והיא היתה לגמרי כנגד השכל, ולא שאל אברהם ולא הקשה ולא נמנע מלקיים ציווי ד', אלא אדרבא נזדרז לקיימו בהקדם האפשרי, ורק לאחר שכבר קיים את ציווי ד', אז התפלל אל ד' שישביר לו טעמו של הציווי. וערש"י ס"פ וירא על הפסוק (כב, יב) אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי וכו', שהביא מדברי המדרש, א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך וכו', הרי שאברהם לא שאל מאת הקב"ה להסביר הענין עד לאחר שכבר קיים את ציווי ד', ובשעת מעשה היה מוכן לעשות דבר ד', אעפ"י שהיה לפי הבנתו לגמרי כנגד השכל. כך היא דרכם של הנביאים, וכך צ"ל דרכו של כל יהודי מאמין המקבל עליו עול מלכות שמים, לקיים ציווי ד' אפילו בשעה שנראים לנו כאילו הם לגמרי כנגד השכל.

16. משנה מסכת אבות פרק ג משנה ט

[*] רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת:

17. יחל ישראל שם מעשיו מרובים — עושה גם מה שאין חכמתו משגת

על השאלה, כיצד יתכן שהמעשים יהיו מרובים מהחכמה, ניתן לענות באופן נוסף.

כאמור, מדובר במשנתנו על אדם הלומד על מנת לעשות, מטרת תלמודו היא לקיים את כל מצוות התורה.

מצוות התורה מחולקות לשני סוגים — לחוקים ולמשפטים. המשפטים הם מצוות התורה שטעמן מובן. הכוזרי מכנה אותן "מצוות שכליות", שכן השכל האנושי מחייב את קיומן, ומבין את נחיצותן. אלו מצוות ככיבוד הורים, לא תרצח, לא תגנוב, דיני ממונות ועוד.

ישנן מצוות נוספות, שעל אף שהאדם עצמו לא היה משיג את הצורך בהן, מכל מקום, התורה מבארת מה הטעם לקיומן. אלו מצוות כשבת, ברית מילה ויהודמות להן.

אולם, ישנן מצוות שאדם איננו מבין למה ומדוע עליו לקיים אותן, ואף התורה לא נותנת הסבר לקיומן. מצוות אלה מכונות "חוקים", ובלשון הכוזרי "מצוות שמעיות". כמוהן כ"גזרת מלך", הגוזר על הציבור, בלא לתת טעם לדבריו.

כך, למשל, מצוות פרה אדומה, שטעמה נסתר מאיתנו, והתורה כותבת עליה (במדבר י"ט ב'): "זאת חוקת התורה", ומתרגם אונקלוס "דא גזירת אורייתא". כמו כן, יש מצוות נוספות כשעטנו, מאכלות אסורות, הלכות טומאה וטהרה ועוד.

אדם "שמעשיו מרובין מחכמתו" הוא זה, שמקבל עליו לקיים את כל מצוות התורה, ללא יוצא מן הכלל. הוא מקיים גם את המצוות שהן בגדר "חוק" — ציווי בלא טעם. כך יוצא, "שמעשיו מרובין מחכמתו", שכן הוא מקיים גם מצוות שאין הוא מבין את טעמיהן.

מובן, כי הדבר נכון לא רק באותן מצוות שחז"ל הגדירו אותן כ"חוקים", אלא אף בשאר מצוות שהוא לא זכה לרדת לסוף טעמיהן. הוא יקיים את הנאמר בשולחן ערוך ככתבו וכלשונו, גם אם הוא אינו מבין כיצד הגיעו הפוסקים למסקנה הלכתית זו או אחרת. הוא אף יישמע להוראות החכמים, גם במקום שאינו יורד לסוף דעתם.

אם כן, אדם, "שמעשיו מרובין מחכמתו" מוכיח בכך, כי הוא לומד על מנת לעשות באמת ובתמים, ועל כן הוא זוכה ש"חכמתו מתקיימת" — הוא יזכה להבין גם את טעמיהן של אותן מצוות שבתחילה לא ירד לעומקן.

מנגד, אדם "שחכמתו מרובה ממעשיו" הוא זה שסומך רק על חכמתו. הוא אינו מקיים את ההלכה, אלא אם כן אף הוא הגיע לאותה מסקנה. הוא אינו מוכן לקיים את "חוקי" התורה, אלא רק את מה שנראה בעיניו כ"משפט" — ששיכלו הסכים עם אותה מצווה.

כיוון שהוא אינו לומד על מנת לעשות, אלא בוחר מה לקיים ומה לדחות, בסופו של דבר "אין חכמתו מתקיימת" — הוא לא יקיים אף את המצוות שכל אדם מבין בחכמתו שצריך לקיימן. זוהי דרכו של היצר: "היום אומר עשה כך ולמחר עשה כך" (שבת ק"ה ע"ב) — היום אל תקיים מה שאינך מבין, ולמחר תעבור אף על דברים פשוטים ומוסכמים בעיני כל בר דעת.

1 רמז לכך ישנו בפרשת "בחוקותי": כאמור, "חוקים" הם מצוות שמעיות, גזרות שאין לנו יודעים את טעמן. אומרת התורה (ויקרא כ"ו ג'): "אם בחוקותי תלכו" – אם תלכו אחרי ה', גם בחוקים שאינכם מבינים מה טעמם – "ואת מצוותי תשמרו" – אז ודאי תשמרו גם את המצוות השכליות, ההגיוניות, "ועשיתם אותם" – את הכל: את החוקים ואת המשפטים.

6 מנגד, על אותם בני אדם "שחכמתם מרובה ממעשיהם", נאמר בהמשך (שם פסוק ט"ז): "אם בחקתי תמאסו" – כאשר תמאסו בחוקים שאינכם מבינים את טעמם, ההמשך יהיה "ואם את משפטי תגעל נפשכם" – גם את המשפטים ההגיוניים אתם לא תרצו לקיים. עד שלבסוף תגיעו למצב: "לבלתי עשות את כל מצותי, להפרכם את בריתי".

11 הרבי מקוצק אמר על כך, כי זהו מבחן האמונה של היהודי: הקיום בצייתנות מוחלטת את רצון ה', גם במקום שהוא אינו מבין על מה ולמה. לדבריו, אם הוא היה צריך לעבוד אלוקים כזה, שכל רצונותיו נהירים לו, וכל מחשבותיו וכוונותיו ברורות ו"שקופות" – הוא לא היה מסוגל לעבודו.

במה הוא מיוחד ממני, אם אני מבין כמוהו?...

16 אדם הרוצה קודם להבין הכל, הוא כמו אדם הרוצה סיור מוקדם בגן עדן ובגיהנום, כדי לעמוד לבד על ההבדל בין השניים, ולהחליט לאור הממצאים על דרכו בעולם הזה. ברור שאחרי ה"סיור" קל יהיה לו לבחור בדרך התורה. אך אז מעשיו לא יהיו הוכחה לעמידה איתנה באמונה, משום שהם נובעים משיקול רציונאלי של כדאיות, חישוב רווח מול הפסד.

2 רעיון זה, שעיקר עבודתנו מתחילה מעשיית אותם מעשים שאינם נתפסים בשכל, מוצא את ביטויו גם בתפילה:

בדרך העולם, קודם מציגים שאלה, ובהמשך עונים עליה תשובה. והנה, מידי בוקר אנו מציגים עובדה כתשובה, ורק אח"כ מציגים את השאלה. בתחילה אנו קובעים באופן נחרץ: "אין כאלוקינו, אין כאדונינו וכו'", ורק אח"כ באה השאלה: "מי כאלוקינו? מי כאדונינו?" – מה פשר השינוי מן הסדר המקובל וההגיוני?

ללמדנו כי זו דרכה של אמנה אמיתית. כך צריכה להתנהל עבודת ה': עוד לפני הצגת השאלה, כבר צריכה המסקנה להיות ידועה וקבועה בלב: "אין כאלוקינו".

31 זו הדרך לחנך לאמונה, לערכים ולמצוות – תחילה לעשות, ורק בהמשך לשאול – שהמעשה יהיה קודם לחכמה. במקרה כזה מובטח לאדם, כי מעשיו ישאו פרי, ואף חכמתו תתקיים.

18. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק כד

1 והענין השני להודיע אותנו איך יאמינו הנביאים באמת מה שיבואם מאת השם בנבואה, שלא יחשוב החושב בעבור שהוא בחלום או במראה כמו שבארנו, ובאמצעות הכח המדמה, שפעמים לא יהיה מה שישמעוהו או מה שיומשל להם אמת או יתערב בו קצת ספק, ורצה להודיענו שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסופק בדבר ממנו אצלו כלל, ודינו אצלו כדין הענינים הנמצאים כלם המושגים בחושים או בשכל, והראיה על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצווה ואף על פי שהיתה המצוה ההיא בחלום או במראה, ולו היו הנביאים מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק במה ששיגוהו במראה הנבואה, לא היו מסכימים לעשות במה שימאנהו הטבע ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק, ובאמת היה ראוי שיהיה זה הענין על יד אברהם

וביצחק ר"ל העקדה, כי אברהם אבינו הוא אשר התחיל להודיע היחוד ולקיים האמונה ולהשאיר זה הדעת אחריו תמיד ולמשוך בני אדם אליו, אמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו', וכמו שנמשכו אחר דעותיו האמתיות המועילות הנשמעות ממנו, כן צריך שימשכו אחר הדעות הנלקחות מפעולותיו, וכל שכן זאת הפעולה אשר אימת בה פינת אמונת הנבואה והודיענו בה תכלית יראת ה' ואהבתו להיכן היא מגעת. כן צריך שנבין עניני הנסיונות, לא שהש"י ירצה לבחון אדם ולנסותו עד שידע מה שלא היה יודעו קודם, חלילה לו חלילה ממה שידמוהו הסכלים הפתאים ברוע מחשבתם, ודע זה:

19. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה א

והיסוד הששי הנבואה. והוא, לדעת שזה המין האנושי יש שימצאו בו אישים בעלי כשרונות מפותחים מאד ושלמות גדולה, ותתכונן נפשם עד שמקבלת צורת השכל, ויתחבר אותו השכל האנושי בשכל הפועל, ויאצל עליהם ממנו אצילות שפע, ואלה הם הנביאים, וזוהי הנבואה וזהו ענינה. וביאור היסוד הזה בשלימות יארך מאד, ואין מטרתנו פירוט כל יסוד מהם וביאור דרכי ידיעתו, לפי שזה הוא כללות כל המדעים, אלא נזכירם בדרך הודעה בלבד, ופסוקי התורה מעידים בנבואת נביאים רבים.

20. איש האמונה עמ' 34-36

- וקשיבות עצומה

נדעת לכך בהלכה, התובעת ללא הרף מן האדם שיתרגם את חייו הפנימיים למציאות חיצונית — האמת היא כי מהות התפילה היא חוויית הברית של התחברות עם האלוהים והדיבור אליו ואילו הפעולה הממשית של אמירת הטכסטים היא הטכניקה של מימוש התפילה אך לא התפילה עצמה²⁶. כללג של דבר, תפילה

ונבואה הן שתי הגדרות נרדפות לדרישה הנושא אופי של ברית בין האלוהים והאדם. אכן, קהילת התפילה נולדה באותה שעה ממש כשקהילת הנבואה הגיעה לקיצה, וכאשר קהילת התפילה באה לעולם הרוח של היהודי הקדום לא המירה את קהילת הנבואה אלא הנציחה אותה. התפילה היא המשך של הנבואה והאגודה של מתפללים היא ממילא האגודה של נביאים. ההבדל בין תפילה לבין נבואה אינו מתייחס, כפי שצינתי, לתוכנו של דרשה אלא לסדר בו מתנהל. בעוד שבתוך קהילת הנבואה האלוהים נוקט ביוזמה — הוא מדבר והאדם מאזין — הרי בקהילת התפילה היוזמה באה מן האדם: הוא המדבר והאלוהים מאזין. שתי המסורות בהלכה, המייחסות את מקור התפילה לאברהם ולאבות האחרים ואת קביעת נוסח של תפילה לאנשי כנסת הגדולה, מגלות את ההשקפה היהודית על הזהות של קהילות הנבואה והתפילה²⁷. הנבואה והתפילה בעלות הברית צמחו באותו רגע ממש בו פתחו אברהם והאלוהים בדו-שיח מזור. בזמן מאוחר יותר, כאשר האנשים הטמירים של הכנסת המופלאה הזאת היו עדים לכך שיום הקיץ הבהיר של קהילת הנבואה, שהיתה מליאת צבע וקול, עמדה ליהפך לליל סתיו עצוב של אלם נורא שאינו מואר על-ידי חזון ה', הם סירבו להיכנע למציאות היסטורית ואכזרית זו ולא נתנו לדרישה בין האלוהים והאדם להסתיים. כי אנשי כנסת הגדולה ידעו כי בעקבות היעלמותו של דרשה זה מתחום התודעה של הקהילה היהודית תפסיד הקהילה את הקירבה האינטימית של האלוהים ועל-ידי כך היא תפסיד גם את המעמד של ברית. בתפילה מצאו את גאולת דרשה, והם עמדו על כך שדרשה יתמיד לעולם. אם האלוהים לא המשך לקרוא את האדם, הם דרשו שהאדם יקרא לאלוהים. וכך הועתק דרשה של ברית ממישור הנבואה אל מישור התפילה.

21. תרגום אונקלוס בראשית פרק ב פסוק ז

(ז) וברא יי אלהים ית אדם עפרא מן ארעא ונפח באפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא:

22. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם - ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. - אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדדק עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עליהו - פשו להו חמשין. דל עשרין וחמשה דלילותא - פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלגא, דצלויי ומיכל ודבית הכסא - פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי - הא קריבית נפשי קמך

23. חידושי ר' חיים הלוי הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ד

ונראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיכוון שהוא עומד בתפלה לפני ד'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל ומה היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה, דבמקום שהיה מתעסק דינו כלא התפלל כלל, וכאלו דלג מלות אלה, והלא ודאי דלענין עצם התפלה כל הי"ט ברכות מעכבין. ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפלה אלא שאינו יודע פירוש הדברים שזה דין מסוים רק בתפלה לבד, הוספת דין כוונה.

24. ישעיהו פרק נו פסוק ז

והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

25. רמב"ן שמות פרק כה פסוק ב

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתיב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו

26. באר מרים יום ירושלים רב מידאן עמ' 368

לקח נוסף של סיפור זה הוא רחמי ה' הגדולים על עמו ישראל בעת שהמאכלת עומדת על צווארם. רגע לפני שיצחק נשחט, בא הצו "אל תשלח ידך את הנער" ולימד לדורות הבאים על חמלת ה' על עמו.

27. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

שנאמר: בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו: כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה - מת אתה - בעולם הזה, ולא תחיה - לעולם הבא. אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעביד. אמר ליה: השתא הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודיך ונפקי מינאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר נמי, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) + מסורת הש"ס: [אלעזר] + דאמרי תרוייהו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: הן יקטלני לו איחל.

Days of Deliverance p. 152 'o .28

Even if the Jewish people had the glow of the past and the promise of a glorious future—"Then you shall see and be radiant, and your heart shall throb and be enlarged; because the abundance of the sea shall be turned unto you, the wealth of the nations shall come unto you" (Isa. 60:5)—of what use would these be, if the Jewish people had not had a Tamar and hundreds, thousands, like her, who sat "until Shelah will grow up" (Gen 38:11), who waited patiently under the most horrible circumstances? Everyone laughed and mocked, saying, God has long forgotten you. Thousands of years passed, and the Divine promise was not fulfilled; yet the Tamars kept waiting. They sat on the ground on Tish'ah Be-Av and cried: "On this night my sons cry and wail; on this night my Temple was destroyed and my palaces burned." For thousands of years, the Tamars repeated every morning: "I believe with perfect faith in the coming of the Messiah."

The Lord is Righteous p. 32 'o .29

There is something very paradoxical about Tish'ah be-Av and the event of the *hurban Beit ha-Mikdash*. On the one hand, Tish'ah be-Av is a day of bitterness and misfortune. On the other hand, it also has an element of *mo'ed* because *Ha-Kadosh Barukh Hu* rendered a decision on that day that the *Keneset Yisrael* would be an eternal people and will continue to exist no matter how grave the situation may become. Indeed, as strange as it seems, from a certain perspective, the *hurban* was a benefit to the Jewish people.

Tosafot in *Kiddushin* (31b, s.v. *istayi'a*) quotes a Midrash (Lam. Rabbah 4:14) on the verse "A Psalm of Asaph (*Mizmor le-Assaf*). O God, nations have come into Your inheritance" (Ps. 79:1). The Midrash observes that the occasion does not call for a "psalm" (*mizmor*) for Asaph but rather for a dirge (*kinah*)! The song he sings states that "nations have come into your inheritance!" And the answer is that Tish'ah be-Av was in some ways a day of judgment. There was a problem about what was to be exterminated or destroyed, the physical structure of the *Beit ha-Mikdash* or the *Keneset Yisrael*. After all, the *Beit ha-Mikdash* was not responsible; it did not deserve to be destroyed. The mortar, the brick, the stones, the *shulhan*, the *mizbeah ha-hitzon*, the *mizbeah ha-penimi*, were not responsible for having com-

mitted sins. They were physical objects that had no free choice. Rather, *we* were the sinners! *We* deserved complete annihilation! *We* should have perished! The whole *Keneset Yisrael* should have been erased, completely exterminated! The *Beit ha-Mikdash* was contaminated only because of the behavior of the *Benei Yisrael*. And since it was the *Benei Yisrael* who contaminated and defiled it, why should the *Beit ha-Mikdash* suffer?

The Midrash tells of a king who prepared a bridal chamber for his son. But the son behaved arrogantly toward him, and in response, the father destroyed what he had prepared. A good friend of the prince came along and began to play a musical instrument. People asked why he was doing so, seeing that the king had just destroyed the prince's bridal chamber. And he answered that he was playing because the king had vented his anger not by punishing the son, who really deserved it, but by "punishing" the chamber. The king had only destroyed his son's bridal chamber and had not done him any personal harm.

Hazal say that exactly the same thing applies to the *hurban Beit ha-Mikdash*. *Kelal Yisrael* angered God; the entire Jewish people had been found guilty, and they were the ones who deserved to be punished. *Ha-Kadosh Barukh Hu* should have destroyed not the *Beit ha-Mikdash* but the entire Jewish people. Instead of killing the people, however, He destroyed the *Beit ha-Mikdash*. "*Shafakh Ha-Kadosh Barukh Hu hamato al ha-etzim ve-al ha-avanim.*" *Ha-Kadosh Barukh Hu*, in His mercy and grace, poured His wrath upon the wood and stone of His own throne, the *Beit ha-Mikdash*; He chose it as a substitute. The *Beit ha-Mikdash* was like the pawn or collateral that a creditor takes away if the debtor fails to meet his obligation.

30. אמת ליעקב פר' בא בהערה

17. בחידושו על פרקי אבות [פ"א מ"א] ביאר רבינו שחלק מהסיבה שהחזירם השי"ת לא"י אז היתה בשביל שיוכלו לאסוף ולערוך את התורה שבעל פה, כי ידעה ההשגחה שבשביל להחזיק מעמד בגלות שוב אי אפשר שתהיה התורה שבע"פ נחלתם הפרטית של חכמי התורה, אלא היא מוכרחת להיות נחלתם של כל ישראל, ולכן גם עמדו אז וגזרו על פתם ושמנם, והכל כדי להתרחק מן הגויים כדי שלא ישתקעו בתוכם במשך ימי הגלות, ועיי"ש שביאר הדברים היטב. עוד הוסיף רבינו בכמה הזדמנויות שכך עלינו להבין גם את הקמת מדינת ישראל כימינו, שלאחר החורבן הגדול והייאוש שנאחז בקרב שארית הפליטה, וכן לאור מצבם הנואש והאבוד של יהדות רוסיה, סיבב הקב"ה את הקמת המדינה כדי לחזק את הזהות היהודית ולקיים את הקשר שבין יהדות הגולה וכלל ישראל.

31. תלמוד בבלי מסכת זבחים דף נד עמוד ב

דרש רבא, מאי דכתיב: וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה, וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי, כתיב: וקמת ועלית אל המקום, מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הוו ידעי דוכתיה היכא, אייתו ספר יהושע, בכולהו כתיב: וירד ועלה הגבול ותאר הגבול, בשבט בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב, אמרי: ש"מ הכא הוא מקומו. סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי, אמרי: ניתתי ביה קליל, כדכתיב: ובין כתפיו שכן. ואיבעית אימא: גמירי, דסנהדרין בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו דבנימין, ואי מדלינן ליה מתפליג טובא, מוטב דניתתי ביה פורתא, כדכתיב: ובין כתפיו שכן.

32. רש"י בראשית פרק יב פסוק ב

אל הארץ אשר אראך - לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבהו בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו (בראשית כב ב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (כב ב) על אחד ההרים אשר אומר אליך, כיוצא בו (יונה ג ב) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך:

33. ההרואה עליך לבעל נתיבות שלום עמ' סז

1 | קומר כי ירושלים אמנם תיבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עז
שיחוננו אבניה ועפרה. ומפני זה יש התגברות היצה"ר על ישראל למעט את
הצפיה לישועה היות שהגאולה תלויה בזה, וככל שישראל מגבירין את צפייתם
לישועה הריהם ממשיכים ומקרבים יותר את הגאולה, ע"כ מתגבר היצה"ר
במיוחד לבלבל את הדעת שלא יצפו לישועה במדרגה הראויה, כי זהו הדבר
6 | המקרב את ביאת המשיח ומקרב את תיקון העולם במלכות ש-די. וכמובא
בספה"ק בי' מה שאומרים בתפלה בבקשת את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח
וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום וכו', דאומרו כי לישועתך
קוינו כל היום אינו מובן לכאורה דמה נתינת טעם הוא זה, שאם נזכה מן
הדין הרי גם בלי קיווי נזכה ואם ח"ו לא נזכה וכו', אך הכונה ע"פ האמור
11 | כי הצפיה לגאולה וישועה היא המקרבת את ביאת משיח בן דוד, וזה שאנו
מבקשים את צמח דוד וכו', שגם אם אין לנו זכות עדיין, בכל זאת מהרה
תצמיח כי לישועתך קוינו, ובזכות הקיווי הזה כדאי שתגאלנו. וכן אומרים
גם בקדושה בשחרית דשבת, ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו מהרה כי
מחכים אנחנו לך.